

İngiliz Yüzbaşı Alvin Hadkinson ve Beraberindeki Heyetin 30 Eylül 1919 Tarihli Raporuna Göre Doğu Trakya

Erol KARCI

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Çankırı

E-Mail: ekarci06@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3326-4283

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 17.02.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2023

ÖZ

KARCI, Erol, **İngiliz Yüzbaşı Alvin Hadkinson ve Beraberindeki Heyetin 30 Eylül 1919 Tarihli Raporuna Göre Doğu Trakya**, CTAD, Yıl 19, Sayı 39 (Güz 2023), s. 1133-1160.

Doğu Trakya, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan ve Yunanistan tarafından ele geçirilmek istenilmiştir. Mondros Mütârekesi sonrasında bölgeyi işgal eden Fransız kuvvetleri bir süre sonra yerini Yunan kuvvetlerine bırakmıştır. Yunanistan başbakanı Venizelos, Paris Barış Konferansı'nda Doğu Trakya'ya dair emellerini ortaya koymuştur. Bölgedeki Yunan askeri varlığı ise zaman içerisinde arttırılmıştır. Ayrıca gerek Yunan askerlerinin gerekse de onlar tarafından teşvik edilen Rum çetelerinin bölge halkına karşı saldırıları da şiddetlenmiştir. Yunan askerlerinin Edirne ve çevresindeki saldırılarını incelemek için İngiliz temsilciliği tarafından 5 Temmuz 1919'da bölgeye bir heyet gönderilmiştir. Gönderilen bu ilk heyetin incelemeleri neticesinde bölgedeki cinayetlerin Yunan askerleri tarafından işlendiği sonucuna varılmıştır.

Bu ilk teftişten kısa bir süre sonra İngiliz temsilciliği, Yüzbaşı Alvin Hadkinson'ı ve beraberindeki yeni heyeti daha kapsamlı bir inceleme için tekrar bölgeye göndermiştir. Bu heyete Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürü İhsan Bey de refakat etmiştir. Bu teftişin ürünü olan ve İhsan Bey'in imzasını taşıyan 30 Eylül 1919 tarihli rapor, heyetin incelemelerde bulunduğu Çatalca, Silivri, Çorlu, Saray, Vize, Pınarhisar, Babaeski ve Kırklareli'ndeki durum hakkında bilgiler vermektedir. Çalışmamızın amacı bu raporda belirtilen hususları ortaya koyarak Millî Mücadele'nin başlarında Doğu Trakya'daki duruma dair tespitlerde bulunmaktır. Çalışmamızın ana kaynağı Cumhuriyet Arşivi ile Osmanlı Arşivi'nden temin ettiğimiz belgelerdir. Bununla birlikte konumuza ilişkin araştırma eserlerinden de faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Trakya, Yüzbaşı Alvin Hadkinson, İhsan Bey, Yunanistan, Millî Mücadele.

ABSTRACT

KARCI, Erol, **Eastern Thrace according to the Report of British Captain Alvin Hadkinson and his Delegation dated 30 September 1919**, CTAD, Year 19, Issue 39 (Fall 2023), pp. 1133-1160.

Eastern Thrace was sought to be occupied by Bulgaria and Greece after World War I. The French forces occupying the region after the Armistice of Mondros were replaced by Greek forces after a while. Venizelos, the prime minister of Greece, revealed his ambitions for Eastern Thrace at the Paris Peace Conference. Greek military presence in the region was increased over time. In addition, the attacks of both Greek soldiers and Greek gangs encouraged by them against the people of the region intensified. A delegation was sent to the region on 5 July 1919 by the British representation to investigate the attacks by Greek soldiers in and around Edirne. As a result of the investigations of this first delegation, it was concluded that the murders in the region were committed by Greek soldiers. Shortly after this first inspection, the British mission sent Captain Alvin Hadkinson and a new delegation to the region for a more comprehensive inspection. This delegation was accompanied by Mr İhsan Bey, Director of the İhsaiyat and Civil Servant Branch of the Directorate of Aşair and Muhacirin. The report dated 30 September 1919, which was the product of this inspection and signed by İhsan Bey, provides information about the situation in Çatalca, Silivri, Çorlu, Saray, Vize, Pınarhisar, Babaeski and Kırklareli. The aim of our study is to make determinations about the situation in Eastern Thrace at the beginning of the War of Independence by revealing the issues mentioned in this report. The main source of our study is the documents we obtained from the Republican Archive and the Ottoman Archive. In addition, we have made use of research works related to our subject.

Keywords: Eastern Thrace, Captain Alvin Hadkinson, Ihsan Bey, Greece, National Struggle.

Giriş

Trakya, ilkçağlardan beri, doğuda Karadeniz, güneyde Marmara, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi ile sınırlandırılan coğrafyanın adıdır. Kuzey ve batı sınırları ise birçok etki nedeniyle değişmiştir. Kuzeyde Tuna, batıda Ustruma ile Mesta-Karasu arası da Trakya'ya dâhil sayılmıştır. Genel olarak, Trakya'nın kuzey hududu Balkan sıra dağları, batı hududu ise Ustruma'dır. Balkan Savaşları'ndan sonra Rumeli'de, Osmanlı idaresinde kalan topraklar için "*Doğu Trakya*" adı kullanılmaya başlanmıştır.¹ Doğu Trakya, bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisini oluşturmaktadır. Batı Trakya ise 1913'te kurulan *Batı Trakya Hükümet-i Müstakilesi* sınırları esas alındığında bir kısmı Yunanistan'ın diğer kısmı da Bulgaristan'ın sınırları içerisinde bulunan bölgedir.² Batı Trakya, 1913'ten günümüze doğru Bulgaristan (1913-1919), Müttefik devletler adına Fransa (1919-1920) ve 1920'den itibaren de Yunanistan'ın hâkimiyetindedir.³ Doğu Trakya, Osmanlı idaresinde ilki 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, ikincisi ise Balkan Savaşları (1912-1913) sırasında olmak üzere iki defa işgal edilmiştir. Bölge, I. Dünya Savaşı (1914-1918) sırasında ise işgal edilmemiştir.⁴

Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasından sonra İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen Batı Trakya, 18 Ekim 1918'den itibaren Fransızlar tarafından denetim altına alınmıştır. Bundan kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti ile imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütârekesi'nin uygulanmasına yönelik maddeleri gerekçe gösteren Fransızlar, Doğu Trakya'da da kontrolü sağlamaya başlamışlardır. General Charpy'nın başkanlığında görünürde Türklerin aktif görevler üstlendiği müttefikler arası Trakya Hükümeti'ni kuran Fransızlar, Yunanlıların bu bölgedeki etkinliklerini arttırmalarına göz yummuşlardır. Fransızlar, ilk etapta İngilizlerle uzlaşarak Trakya'daki kontrollerini kalıcı bir işgale dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Sonrasında İstanbul ve çevresinin de Doğu Trakya'ya dâhil olduğunu ileri süren

¹ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 1996, s. 1.

² Yusuf Halaçoğlu-Halit Eren, "Batı Trakya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul, 1992, s. 144.

³ Hikmet Öksüz, *Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri*, Serander Yayınları, Trabzon, 2016, s. 13.

⁴ Akın, *age.*, s. 1.

Fransa'nın bu düşüncesi müttefikleriyle vardıkları uzlaşmanın bozulmasına yol açmıştır. Bunun üzerine İngilizler, üst üste hamlelerle İstanbul dâhil olmak üzere Boğazlar bölgesindeki etkisini artırmıştır. Fransızlar ise Suriye ve Anadolu'da karşılaştıkları tepkileri bertaraf edebilmek için önce Trakya'da daha sonra ise İstanbul'da güç kaybetmeyi göze almışlardır. Bölgede duruma tamamen hâkim olmak isteyen İngiltere ise tıpkı İzmir'de olduğu gibi Trakya'da da mevcut koşullardan yararlanarak Yunanistan eksenli planlarını hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Bu arada Yunanistan da İngiltere'den aldığı destek sayesinde siyasi teşebbüslerini yoğunlaştırmıştır. Saha hâkimiyetini sağlamak için önce Batı Trakya'da daha sonra ise Doğu Trakya'da etkisini artırmıştır. 27 Kasım 1919'da imzalanan Nöyyi (Neuilly) Antlaşması ile Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerindeki egemenlik haklarından İtilaf Devletleri lehine feragat etmesi ve antlaşmayı imzalayan devletlerin bu topraklarla ilgili düzenleme yapabileme hakkına sahip olduklarının belirtilmesi Yunanistan'da ciddi bir beklenti yaratmıştır. Batı Trakya'nın hangi devlete ait olacağına dair kararın İtilaf Devletleri tarafından verileceğinin farkında olan Yunanistan, bölgedeki demografik yapıyı kendi lehlerine değiştirmeye çalışmıştır. Siyasi, iktisadi ve sosyal faaliyetleriyle de idareyi devralacak hazırlıkları yapmıştır.⁵

Mondros Mütârekesi'nin İmzalanmasından Raporun Hazırlanışına Kadar Doğu Trakya'daki Durum

Mondros Mütârekesi'nin imzalanmasından kısa bir süre sonra başta İstanbul ve Boğazlar olmak üzere Osmanlı topraklarının birçok noktası, İtilaf Devletleri tarafından mütâreke şartlarına aykırı olarak işgal edilmiştir.⁶ Bu işgaller mütârekenin 7. maddesi gereğince yani “*güvenliklerini tehlikeli gördükleri herhangi bir stratejik bölgeyi işgal etme yetkisi*” çerçevesinde gerçekleştirilmekteydi.⁷ Mondros Mütârekesi'nde doğrudan Trakya ile ilgili bir madde bulunmuyordu. Bununla birlikte mütârekenin 15. maddesinde yer alan “*Bütün demiryollarında İtilaf Devletleri kontrol subayları görevlendirilecektir*” hükmü Trakya'daki demiryollarını da kapsamaktaydı.⁸ Bu nedenle Meriç Nehri boyunca yerleşmiş olan İtilaf

⁵ Abdurrahman Bozkurt, “Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri (1920)”, *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology, Milli Mücadele Özel Sayısı*, Sayı 29, 2019, s. 29-30; Yunanistan'ın Batı ve Doğu Trakya'yı işgal süreci için bk. Bozkurt, agm., s. 31-37; Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihiçliğinin Gözleriyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010, s. 251-274;

⁶ Tefvîk Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele, Cilt I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 145; Mütârekenin uygulanması karşısında Osmanlı hükûmetinin tavrı için bk. Necati Çavdar, *Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tefvîk Paşa*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016, s. 317-324.

⁷ Türkmen Törelî, “Trakya'nın İşgali ve Yunan Mezalimi (1919-1922)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 31, Sayı 51, 2012, s. 240.

⁸ Akın, *age.*, s. 1.

Devletleri askerleri ve Bulgaristan'daki Fransız kuvvetlerinden ayrılan birlikler, 6 Kasım 1918'de sınırı geçerek Uzunköprü'deki Osmanlı kuvvetleriyle temas kurdular. Ertesi gün gelen Fransız subayları, 9 Kasım'da Uzunköprü'ye üç Fransız bölüğünün geleceğini bildirerek bunlar için kalacak yer, yakacak ve yiyecek hazırlanmasını istediler. Fransızların taleplerini tehlikeli gören Osmanlı makamları, 7 Kasım'da ilgililere gönderdiği bir emirle, Fransızların isteklerine şimdilik boyun eğilmemesini ancak zorla yerleşmek istedikleri takdirde sadece protesto edilmesini bildirmiştir. Uzunköprü-Sirkeci arasındaki demiryolunu 9 Kasım 1918'den itibaren ele geçiren Fransızlar, 16 Kasım'da ise Bakırköy'e yerleşmişlerdir.⁹ Ancak bir süre sonra İtilaf Devletleri'nin gerçek düşüncesi ortaya çıkmış ve Fransızlar, Ocak 1919'da Trakya demiryolu hattının muhafazasını Yunan kuvvetlerine devretmiştir.¹⁰

Yunanistan demiryolu istasyonundan başka hat boyundaki Hadımköy, Çatalca, Çorlu, Muratlı, Lüleburgaz ve Uzunköprü gibi Türk şehirlerine de müfrezeler yerleştirmiştir. Bu durum bölgedeki Rum çetelerini cesaretlendirdiği gibi Osmanlı Hükûmeti'nin otoritesini de sarsmıştır.¹¹ Özellikle Mondros Mütârekesi hükümlerinde yer alan Osmanlı ordusunun silahsızlandırılmasına yönelik kararın uygulamaya konulmasından yararlanan Rum çeteleri, Trakya'da istediklerini yapmaya başlamışlardır.¹² Ayrıca bölgedeki Yunan kuvvetleri zaman içerisinde sürekli takviye edilmiştir. Bu durumun en önemli sebebi Yunan Başbakanı Venizelos'un, Doğu Trakya'ya ve biraz da ürkek olarak İstanbul'a göz dikmesi hatta Aydın Vilayetinden başka Doğu Trakya'nın da Yunanistan'a bırakılacağına dair daha savaş bitmeden önce İtilaf Devletleri'nden en azından vaat olarak söz almış olmasıydı.¹³

Yunanistan'ın, Doğu Trakya demiryolunu işgali karşısında Osmanlı Hükûmeti neredeyse kayıtsız kalırken Bulgaristan, ulusal menfaatlerine bir tecavüz olarak kabul ettiği bu işgali İtilaf Devletleri komutanlığı nezdinde protesto etmiştir. Ancak Venizelos'un, Yunan isteklerine dair İngiltere Başbakanı Lloyd George'a vermiş olduğu 2 Kasım 1918 tarihli muhtıra ile Paris Barış Konferansı'na verdiği, 30 Aralık 1919 tarihli meşhur muhtıra, Yunanistan'ın Trakya üzerindeki planlarını açığa çıkarmıştır. Venizelos, Barış

⁹ Özgür Mert, "İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, Bahar 2016, s. 125.

¹⁰ Törel, agm., s. 240.

¹¹ Erdem, *age.*, s. 256.

¹² İbrahim Kamil, "Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Trakya'da Milli Mücadele ve Türk-Bulgar İlişkileri (1919-1922)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 35, Güz 2017, s. 88.

¹³ Törel, agm., s. 240.

Konferansı'na verdiği muhtırasında, Trakya'da ve İstanbul'da 731.000 Rum'un yaşadığını iddia ederek şunları söylemiştir:

“Trakya'nın Yunanlılığı aşikârdır. Bulgarlar da bunu tasdik etmişlerdir. Eğer, bahis olunduğu gibi, İstanbul, milletlerarası bir devlet olacaksa, Yunanlıların hakları kesindir. İstanbul'la birlikte bütün Trakya, Yunanistan'a verilmelidir. Bulgar hududu, Arda nehrini ve Karadeniz'e kadar 1913 hududunu takip etmelidir. En doğru hal tarzı, İstanbul'u ve İstanbul Vilayetini de Yunanistan'a bırakmaktır”.¹⁴

Bu konferansta Türkler temsil edilmedikleri için Venizelos'un ortaya attığı rakamların ve buna dayandırdığı isteklerin haksız olduğu dile getirilememiştir. Venizelos, Paris'te Trakya üzerindeki isteklerini açıklarken karşısında düşman olarak Osmanlı Devleti'nden çok Bulgaristan'ı görmüş ve bütün zekâsını asılsız Bulgar iddiaları üzerinde toplamıştır. Tıpkı Osmanlı Devleti gibi I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan ve Doğu Trakya üzerinde hiçbir hak iddia edemeyecek durumda olan Bulgaristan ise Balkan Savaşları sırasında bölgeden uzaklaştırılan 360.000 Bulgarın, yeniden Edirne ve çevresine yerleştirilerek bölgenin kaderinin Wilson Prensipleri'ne göre belirlenmesini istiyordu.¹⁵

Venizelos tam da bu sırada Bulgar Meclisi üyesi olan ve “*satın alınmış*” oldukları iddia edilen birkaç Batı Trakya mebusunun, Bulgar zulmünden kurtulmak için, memleketlerinin Yunan askeri tarafından işgalini isteyen dilekçelerini de basına verdi. Paris Barış Konferansı'nda, İtalya rakip olarak gördüğü Yunanistan'ın çok genişlememesi için Bulgar iddialarını destekledi. Fransız heyeti, Batı Trakya Türklerinin Yunan idaresini, Bulgar idaresine tercih edeceklerini ileri sürdü. İngiltere ise Yunanistan'a yeteri kadar savunma imkânı verilmesi gerektiğini söyledi. Konferans Umumi Heyeti, Trakya işlerini incelenmek üzere Yunan işleri komisyonuna havale etti. Komisyon, 1 Mart 1919 tarihli kararı ile genel olarak Yunan arazi isteklerinin lehinde kararlar verdi ve Batı Trakya ile Doğu Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasını tavsiye etti. Yüksek Konsey ise 11 Mart 1919'da Trakya işleri hakkındaki kararını, ileride Osmanlı ve Bulgar barış antlaşmalarının şartları görüşülürken vereceğini belirtti. Yunanistan ve Bulgaristan, Trakya topraklarına sahip olmak için daha çok nüfusa sahip olduklarını ispat etmeye çalışırken önemli bir hususu gözden kaçırmaktaydılar. Bu husus bölgenin en büyük çoğunluğunu oluşturan ve iktisadi açıdan da bölgenin sahibi olan Türklerin varlığıydı.¹⁶ Bu gerçeğe rağmen nüfus istatistikleri özellikle Venizelos'un neredeyse katıldığı tüm diplomatik

¹⁴ Bıyıkhoğlu, *age.*, Cilt I, s. 146.

¹⁵ *Aynı yer.*

¹⁶ *age.*, Cilt I, s. 148-149.

görüşmelerde öne sürdüğü en önemli argüman olmuştur. Venizelos, bu yöntemi Paris Barış Konferansı'nda da ustaca kullanmıştır.¹⁷

Paris Barış Konferansı sırasında, Yunan hükûmeti Fransız ve İngiliz basınına çıkarlarını savunacak şekilde nüfuz etmeyi başarmıştır. Yunanistan bu propaganda çalışmasını iki safhada gerçekleştirmiştir. 1918 yılı boyunca süren birinci safhada daha çok Yunanistan'ın, I. Dünya Savaşı'nda sarf ettiği gayret, Bulgarların işlediği cinayetler ve Makedonya üzerinde Bulgaristan'ın hakkının bulunmadığı konuları işlenmiştir. Mütârekeden sonra ise Yunan propagandasının ikinci safhası başlamış ve Yunanistan'ın toprak talepleri haklı gösterilmeye çalışılmıştır. Ege ve Marmara bölgeleri ile Kapadokya'da, Karadeniz'de, İstanbul'da, Trakya'da ve talep edilen diğer bölgelerde Rum nüfusunun çoğunlukta olduğu, bu bölgelerdeki Rumların Eski Yunanlıların torunları oldukları, üç bin yıldan beri varlıklarını kimliklerini değiştirmeden sürdürdükleri ve Türklerin baskıları altında yüzyıllardan beri ezildikleri temaları üzerinde durulmuştur.¹⁸

Bu arada Venizelos, Paris Barış Konferansı'nda İstanbul dâhil tüm Trakya'da 730.822 Rum, 957.425 Türk, 112.174 Bulgar, 183.253 Ermeni, 65.821 Musevi ve 151.151 de diğer milletlerden insanın yaşadığını ileri sürmüştür.¹⁹ Ancak Trakya'da Rum nüfusunun Türk nüfusuna oranı hiçbir zaman bu nispette olmamıştır. Örneğin 1905'te Edirne Vilayetinin Gümülcine ve Dedeğaç sancakları ile birlikte 1.185.189 olan nüfusunun 650.624'ü Türk, 357.102'si ise Rum'du. 1914 yılına ait resmî istatistiklerde ise Batı Trakya dâhil Edirne'de 722.862 (%62,9) kişilik Müslüman nüfusuna karşılık, 310.932 (%26,9) Rum

¹⁷ Çağla D. Tağmat, "Yunanistan'ın Doğu Trakya'dan Çekilişi ve Mübadele Görüşmelerine Etkisi (1922-1923)", *Tarih Tetkikleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2023, s. 24.

¹⁸ Erdem, *age.*, s. 127-128.

¹⁹ Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, ty, s. 28; Edirne Vilayeti, Silivri'nin batısından başlayarak bütün Trakya'yı içerisine alan bir vilayetti. Merkez sancak olan Edirne'nin yanı sıra Kırklareli (Kırkkilise), Tekirdağ (Tekfurdağ), Gelibolu, Dedeğaç ve Gümülcine sancaklarından oluşmaktaydı. Dedeğaç ve Gümülcine sancakları ile Edirne sancağının bir kısmı bugün Türkiye sınırlarının dışındadır. Vilayet, Edirne (Adrianopolis) Dimetoka (Didimotihö), Enez (Enos), Marmara Ereğlisi ve Tekirdağ (İraklia ve Redestos), Vize (Vizi), Gaziköy ve Hoşköy (Ganos ve Hora), Gelibolu ve Eceabat (Kallipoli ve Madytos), Kırklareli, Silivri, Çorlu ve Stranca (Tiroloi ve Serention), Mürefte ve Şarköy (Miriofito ve Peristasi), Çatalca ve Büyükçekmece (Metre ve Athyra) ve Terkos (Derkon) metropolitlikleri olmak üzere İstanbul Patrikliği'ne bağlı 13 kilise bölgesini içermekteydi. 1914 yılındaki Osmanlı nüfus sayımına göre Edirne Vilayetinin şu anda Türkiye sınırları içerisinde kalan kısmının toplam 631.094 olan nüfusunun 224.459'u Rum'du. Yunanistan'ın İstanbul sefaretinin 1912'de yaptırdığı sayımın sonuçlarını yayınlayan Soteriadis ise bu rakamları 699.709 ve 315.767 olarak vermektedir; bk. Ari Çokona, *20. Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri*, Literatür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 3.

nüfus yaşamaktaydı.²⁰ Bu gerçeğe rağmen bölge halkının menfaatlerini savunabilecek bir hükümet yapısı mevcut değildi. Çünkü İstanbul, İtilaf Devletlerinin işgali altındaydı. Osmanlı Hükümetinin de hareket serbestliği yoktu. Sadrazam Tefvik Paşa'nın kendisini ziyarete gelen Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti temsilcilerine de söylediği gibi "*Osmanlı Hükümeti, her tarafla irtibatı kesilmiş bir halde idi. Mubasara altına alınmış bir şehir içinde çirpinyordu. Dışarıda Türk milleti aleyhine çevrilen entrikaları öğrenemediği gibi bunlara karşı tesirli bir tedbir almaktan da acizdi.*"²¹

Yunanistan, bu propagandayı yapabilmek için her yolu kullanmıştır. Kişisel görüşmelere, dostluklara, toplantılara ve sohbetlere özel önem verilmiştir. Basında çıkan makaleler, mektuplar ve mülakatlarla, Yunanistan'ın taleplerinde haklı olduğunu ispatlamak için çeşitli belgeleri bir araya getiren kitaplarla, üniversitelerde düzenlenen konferanslarla, Avrupa başkentlerinde komiteler ve derneklerden oluşan baskı gruplarıyla büyük bir etkinlik ortaya konulmuştur. 1918'de başlayan Yunan propagandası için İngiltere'nin dünya siyaseti üzerindeki etkisi düşünülerek, Londra merkez olarak seçilmiştir. 1919 ve 1920'deki dış propaganda çalışmalarının başında bulunan isim ise yukarıda da ismini zikrettiğimiz Venizelos'tur.²²

Doğu Trakya'nın akıbetinin tartışılır hale gelmesi bölge halkını son derece rahatsız etmiştir. Öyle ki Batı Trakya'nın kaybedilmesinin yarattığı acılar bölge halkı tarafından unutulmamıştı. Trakyalı siyaset ve devlet adamları bir oldu-bitti ile Doğu Trakya'nın da ellerinden alınmasından endişe ediyorlardı. Yunanlılar bu konuda siyasi temaslarda bulunurlarken, Bulgarlar da Doğu ve Batı Trakya'yı birlikte ele geçirmek için bir cemiyet kurmuşlardı. Yunanlıların ve Bulgarların bu emellerini önlemek için bölgenin önde gelen aydınları arasında bir cemiyet kurma fikri ortaya çıktı. Cemiyetin kurulmasına yönelik kararın alındığı ilk toplantı 2 Kasım 1918'de İstanbul'da, ikinci toplantı ise 7 Kasım 1918'de Edirne'de yapıldı. Neticede 8 Kasım 1918'de²³ Trakya Türklüğünün haklarını

²⁰ Ali Güler, *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 78; Bıyıklıoğlu, *age.*, Cilt I, s. 149.

²¹ Bıyıklıoğlu, *age.*, Cilt I, s. 149-150.

²² Erdem, *age.*, s. 128.

²³ Veysi Akın, "Trakya Kongreleri ve Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti'nde Gerçekleşen Yapısal Değişiklikler", *Milli Mücadele'nin 100. Yılı Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçışı ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu, 24-26 Nisan 2019 Erzurum*, Yay. Haz. Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, s. 927-931; Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş tarihine dair tartışmalar için bk. Akın, *agm.*, s. 930-931; Zekâi Güner, *Trakya-Paşaeli Müdafâa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 15; Muhammet Şahin, *Milli Mücadele Doğu*

savunmak üzere Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Mustafa Kemal Paşa, daha İstanbul'dayken kendisini ziyaret eden cemiyet üyelerine "teblikede olan yalnız Trakya değildir" diyerek Anadolu'daki diğer kuruluşlarla iş birliği yapmalarını tavsiye etti. Kolordu komutanı Cafer Tayyar Paşa'nın da desteklediği bu cemiyet birçok kongre topladı.²⁴

Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti, kuruluşundan itibaren Ocak 1919'a kadar bütün dikkatini ve çalışmalarını Batı Trakya üzerinde topladı. Ancak Trakya demiryolu hattının muhafazasının Yunanlılara verilmesi ve Venizelos'un Paris Barış Konferansı'ndaki muhtırası sonrasında Yunan emellerinin ortaya çıkması üzerine çalışmaları Doğu Trakya üzerinde yoğunlaştı. Cemiyet, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Hariciye Nezareti ve Dâhiliye Nezareti'nin yardımlarıyla Doğu ve Batı Trakya'da meydana gelen baskı ve zulümleri kamuoyuna duyurabilmek için belgeler, grafikler ve haritalar hazırladı. Bunları yerli ve yabancı gazeteler ile yabancı devlet adamlarına dağıttı. Bulgar mezalimini en canlı şekilde duyurdu. Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a gönderilmek üzere bir izahname hazırladı. İstanbul'da bulunan İtilaf Devletleri temsilciliklerine Ocak 1919'da bir muhtıra verdi. Ayrıca Trakya ile ilgili kararların da verileceği Paris Barış Konferansı'ndan sızan haberlerde bölgenin Yunanistan'a verileceği söylentisi üzerine Cemiyet tarafından 10 Eylül 1919'da yeni bir muhtıra gönderildi. Hatta Cemiyet, Paris'e bir heyet de göndermek istedi ancak bu teşebbüsü yarıda kaldı. İstanbul'dan Paris için vize alamayan heyet, İtalyan Sefareti tercümanı Galli'nin yardımlarıyla, 20 Mart 1919'da İstanbul'dan hareket etti. Ancak Roma'ya kadar gidebildi. 1919 yılı Temmuz ayı başında İstanbul'a dönen heyet, Roma'da bulunduğu süre zarfında İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nda ikinci ve üçüncü derecedeki memurlarla görüşebildi. Trakya hakkındaki belge, broşür, grafik ve haritaları İtalyan gazeteleri ile siyasi çevrelerine dağıtarak haklı davasını duyurmaya çalıştı.²⁵

Bu arada mütâreke sonrasındaki uygun durumu fırsat bilen bölge Rumları, Yunanistan'ın da desteği ile faaliyetlerini arttırmışlardır.²⁶ İstanbul çevresi ile Ege vilayetlerinde *Mavri Mira Cemiyeti* etkili olurken Trakya'da iki teşkilat önemli çalışmalar yapmıştır. Bunlardan ilki *Helen Yardım Komitesi*'dir. Bu komitenin esas

Trakya, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992, s. 43.

²⁴ Tuncer Baykara, *Milli Mücadele (1918-1923)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 44.

²⁵ Zekâi Güner, *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu, Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 191-196; Trakya-Paşaeli Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş süreci, kuruluş tarihi ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Bıyıklıoğlu, *age.*, Cilt I, s. 150-163.

²⁶ Güler, *age.*, s. 58.

görevi topraklarını terk etmek zorunda kalmış olan Rum çiftçilerin topraklarını geri almalarına yardım etmekte. Bir yardım teşekkülü olarak tasarlanmış olan bu kuruluş âlet edevat ihtiyacı olan göçmenlere mali imkân sağlamakta ve evlerini yeniden yapmalarına yardım etmekteydi.²⁷ İkincisi ise bölgenin Yunanistan'a ilhakını sağlamak için kurulan *Trakya Komitesi (Cemiyeti)* idi. Fener Patrikhanesi'nde toplanan Kırklareli, İnöz (Enez), Gelibolu, Çanakkale ve Çatalca metropolitleri tarafından kurulan Trakya Komitesi'nin amacı, Doğu Trakya'yı Yunan idaresine geçirmek için her türlü aracı kullanmaktı. Bu amaç için metropolitler hemen harekete geçerek gerçek dışı nüfus istatistikleri tertip etmişler ve bunları Patrikhane vasıtasıyla Paris Barış Konferansı ile Amerika'ya yollamışlardır. Aslında Rumların Trakya'da eskiden beri siyasi teşkilatları ve cemiyetleri mevcuttu. Bunlar arasında Tekirdağ'daki "*Vişantion Kulübü*", Silivri'deki "*Leyli Kız Mektebi*", Kırklareli'nde "*Rum Kulübü*", Gelibolu ve Edirne'deki "*Rum Kulüpleri*" ile Marmara Ereğlisi'ndeki "*Heraklios Kilisesi*"nin isimleri zikredilebilir. Trakya Komitesi bunları adeta birer şube gibi kullanmış ve öncelikle Edirneli Rumları silahlandırmıştır. Merkezi İstanbul'da bulunan Cemiyet kısa sürede teşkilatını Marmara'nın Anadolu sahillerine Erdek, Gemlik, Bandırma ve Mudanya'ya kadar yaymıştır. Ancak en önemli teşkilat merkezleri Çorlu, Gelibolu ve Keşan olmuştur. Geniş bir teşkilata sahip olan Trakya Komitesi'nin propagandalıyla Rumlar silah ve cephane biriktirmiştir. Bu Cemiyet tarafından kurulan çeteler, Trakya'da yoğun bir şekilde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu çeteler bölgede asayiş bozmuş, Türkleri tehdit etmiş, ellerindeki hayvanlar ile mallarını gasp etmiş ve bir yabancı müdahalesi için zemin hazırlamışlardır.²⁸

Yerli Müslüman halka bölgeyi terk ettirmek maksadıyla yapılan bu saldırılar nedeniyle bölgede adeta terör ortamı oluşmuştur.²⁹ Özellikle 15 Mayıs 1919'da Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesi, İzmir'de olduğu gibi Trakya'daki Rumlar arasında da sevinç ve taşkınlıkla karşılanmıştır. Edirne'deki Rumlar, Türk ve Müslüman halka karşı saldırılarını arttırmışlardır.³⁰

Farklı kaynaklarda ve arşiv belgelerinde incelediğimiz raporun kaleme alınmasından kısa bir süre öncesine kadar bölgede gerek Yunan askerlerinin gerekse de bunlar tarafından desteklenen Rum çetelerinin neden olduğu birçok taciz, gasp, yağma, darp, yaralama, cinayet ve yangın gibi asayiş bozan olaylara

²⁷ Paul Dumont, *Mustafa Kemal*, Tercüme Eden: Zeki Çelikkol, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 14.

²⁸ Güler, *age.*, s. 58-60.

²⁹ Dumont, *age.*, s. 14.

³⁰ Zülal Keleş, "İstiklâl Savaşı'nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 57, Kasım 2003, s. 1026.

yer verilmektedir. Örneğin Yunan askerleri, 26 Mayıs 1919'da sokaklarda rastladıkları Müslüman kadınların çarşaflarını kasaturalarla parçalamışlardır. Bu olay işgalci Yunan askerlerinin maddiyat haricinde mukaddesata da el uzattıklarını kanıtlamaktadır. 3 Haziran 1919'da Silivri Mehmet Ağa'nın 1.500 koyunu Yunan askerleri tarafından gasp edilmiştir. Aynı gün Bosna Çiftliği'nden 6 öküz çalınmıştır. Ayrıca Çanta köyü civarındaki Büyük Kılıçlı Çiftliği yağmalanmıştır. Çiftliğin bütün zirai araç ve gereci ile yedi yüz koyunu çalınmıştır.³¹

17 Temmuz 1919'da Silivri, Çadır Tepe'de Hazine-i Hassa'ya ait çayırda amelebaşı olan Mehmetoğlu Süleyman istasyona giderken dört Yunan askeri tarafından hem darp edilmiş hem de biriktirmiş olduğu yüz lirası gasp edilmiştir. 19 Temmuz 1919'da ise Silivri Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtibi Rıfat Bey ve İmam İsmail Efendi'nin oğlu Osman Efendi, Akviran köyüne giderlerken Yunan askerleri tarafından alıkonularak darp edilmişlerdir. Ayrıca 150 lira paraları da gasp edilmiştir.³²

Yunan işgali sırasında Silivri Kasabası ile köylerinde silah arama bahanesiyle bütün evlere saldırılmıştır. Birçok mücevher ve diğer kıymetli eşyalar gasp edilmiştir. Bir köyden dört Müslüman darp edilmiş ve bunlardan ikisi hayatını kaybetmiştir. Yunanlılar bazı köylerdeki Müslüman halka araba çekirmek suretiyle işkence yapmışlardır. Silivri Duyun-ı Umumiye memuru Ali Efendi ve eşraftan Eşref Efendi, Yunan askeri makamları tarafından bir gece yarısı tutuklanmış ve işkenceye maruz kalmışlardır. Silivri, Boğazköy yakınlarında Evkaf memuru Remzi Efendi de Yunan askerleri tarafından katledilmiştir.³³

22 Temmuz 1919'da Sinekli İstasyonu'na gitmekte olan Korucu Yakupoğlu Şerif, Yunan askerleri tarafından yedi yerinden süngü ile yaralanarak öldürülmüştür. 10 Ağustos 1919'da arabalarına odun yükleyerek Istranca'dan Fener köyüne gitmekte olan Istrancalı Halil, Jandarma Ahmet ve Hüseyin oğlu Hasan, Yunan askerleri tarafından katledilmişlerdir. 24 Ağustos 1919'da Çatalca'nın Oklağı merası kiracısı Kazım Efendi'nin hanesini 24 Yunan askeri basarak Kazım Efendi'yi ve eşini bağladıktan sonra dövmüşler ve 1.000 lira nakit paraları ile mücevher ve eşyalarını gasp etmişlerdir. 30 Ağustos 1919'da ise 30 kişilik bir Yunan müfrezesi Yaylacık köyünü basarak yaklaşık yüz evi yakmışlar ve köyün muhtarı Sadık Bey'i öldürmüşlerdir.³⁴

³¹ *Şarkî Trakya'da Yunan Meşalimi*, Trakya Cemiyeti Neşriyatından, 26 Temmuz 1338, s. 57-58.

³² *age.*, s. 56.

³³ *age.*, s. 57.

³⁴ *age.*, s. 54.

İncelediğimiz rapor metninde yer almayan ancak Trakya Cemiyeti tarafından yayınlanan “Şarkî Trakya’da Yunan Mezalimi” isimli eserde Yüzbaşı Hadkinson’un raporundan alındığı belirtilen bazı bilgilere yer verilmektedir. Buna göre 9 Temmuz 1919’da Silivri’nin, Küçük Kılıçlı köyünden Zağralı Mehmet oğlu Osman Ağa’nın hizmetkârı Boşnak İsmailoğlu İbrahim, Tahta Köprü isimli mevkide ekinlerini biçerken Yunan askerleri tarafından darp edilmiştir. 13 Temmuz 1919’da Silivri Kazasının, Kurfalı köyü sakinlerinden Samatyalı Yorgi ve oğlu Manola, köy muhtarı Yani’nin hükûmetin hakkı olan aşar vergisini vermeleri gerektiğini söylemesi üzerine “*muhtar hükûmet-i Osmaniyeye itaat ediyor*” diyerek Yunan askerlerini kıskırtmışlardır. Darp edilen muhtar bilinmeyen bir yere götürülmüştür. 21 Temmuz 1919’da Çavuşlar köyünden Mustafa oğlu Ramiz ve Esat oğlu Şevki, Çerzekköy’e giderken Yunan askerleri tarafından darp edilmişlerdir. Ayrıca paraları ve eşyaları da gasp edilmiştir. 7 Ağustos 1919’da ise Karacaköylü David oğlu İshak, Silivri’den manifatura eşyası alıp köyüne dönerken Yunan askerleri tarafından önce darp edilmiş daha sonra ise bütün eşyası ve parası gasp edilmiştir.³⁵

İngiliz Yüzbaşı Alvin Hadkinson ve Beraberindeki Heyetin Raporuna Göre Doğu Trakya

İtilaf Devletleri, Mondros Mütârekesi’nin imzalanmasından sonra Osmanlı ordusunu silahsızlandırmak ve terhisini sağlamak için Anadolu’ya “*askerî temsilci*”, “*kontrol subayı*” veya “*istibbarat subayı*” gibi sıfatlarla görevliler göndermeye başlamıştı.³⁶ Müttefikler, Millî Mücadele başladıktan sonra da Anadolu’yu kontrol altında tutmak ve Mütâreke hükümlerinin uygulanmasını sağlamak için büyük gayret sarf etmişlerdir. Bu çerçevede özellikle İngilizler, mütâreke hükümlerinin uygulanma derecesini teftiş etmek için farklı rütbelerde birçok subayını görevlendirmiştir. Bu subayların teftiş için serbestçe dolaşabilmelerini ve onlara her konuda yardımcı olunmasını sağlamak için Osmanlı Hükûmetinden resmî bir yazı talebinde de bulunmuşlardır. Dâhiliye Nezareti, bu konuya dair 4 Ağustos 1919’da bir “*tavsiye-nâme*” hazırlamıştır. Bu tavsiye-nâmede, müfettişlerin seyahatlerinde güvenliklerinin sağlanması, istirahatlerinin temin edilmesi, isteyecekleri araçların tedarik edilmesi, telgraf merkezlerinden telgraf çekebilmeleri, ziyaret etmek istedikleri kurumlar ile görüşmek istedikleri şahıslar konusunda kendilerine yardımda bulunulmasını bütün mülki ve askeri memurlardan talep edilmiştir.³⁷

³⁵ *age.*, s. 56-57.

³⁶ Keleş, agm., s. 1024.

³⁷ Hasan Ali Polat, “Millî Mücadele’yi Başlamadan Engellemeye Yönelik Bir Teşebbüs: İtilaf Devletleri’nin Mütâreke Hükümleri Uygulamasını Tetkik İçin Anadolu’ya Gönderdikleri Subaylar”, *TYB AKADEMİ*, Yıl 9, Sayı 27, 2019, s. 117.

Mütâreke hükümlerinin hakkıyla uygulanmasını isteyen İtilaf Devletleri, Osmanlı coğrafyasındaki olaylara da müdahale etmişlerdir. Mütâreke hükümleri çerçevesinde çeşitli olayların yaşandığı bölgelerde incelemeler yapmışlardır. Örneğin Yeniköy Hadisesi nedeniyle Mütâreke hükümlerini uygulamaya memur edilen kontrol memuru İngiliz Yüzbaşı Shelley, Şile'ye gönderilmiştir.³⁸

Yunan askerlerinin Edirne ve çevresinde yaptıkları saldırı ve gasp olaylarını incelemek için de Doğu Trakya'ya İngiliz temsilciliği tarafından bir heyet gönderilmiştir. Edirne Vilayetinden, Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 7 Temmuz 1919 tarihli telgrafa göre 4 Temmuz günü Yunan askerleri Çorlu'da bir dizi *eşkıyalık* hareketinde bulunmuşlardır. Bu hareket neticesinde birçok Müslüman yaralandığı gibi Babaeski merkez karakol kumandanı Hamdi Çavuş ile bir arkadaşı istasyon yakınında tutuklanmış ve darp edilmişlerdir. Telgrafta, arkadaşı yaralı olarak Lüleburgaz'a sevk edildiği halde Hamdi Çavuş'tan haber alınmadığı ve öldürüldüğünden şüphe edildiği belirtilmektedir. Konuya ilişkin incelemelerde bulunmak üzere Mülkiye Müfettişi Fahri Bey ile iki İngiliz subayı 5 Temmuz'da Çorlu'ya gönderilmiştir. Bunlardan bir gün sonra ise 86 İngiliz askeri ile bir İtalyan Polis komiseri de Çorlu'ya gelmiştir. Yüzbaşı Hadkinson ve Mülkiye Müfettişlerinden Fahri Bey, Yunan askerleri tarafından hoş karşılanmamışlardır. Heyetin, incelemeleri neticesinde bölgedeki cinayetlerin ve diğer fenalıkların tamamının Yunan askerleri tarafından yapıldığına kanaat getirilmiştir.³⁹

Bu ilk teftiştten kısa bir süre sonra İngiliz temsilciliği, Yüzbaşı Alvin Hadkinson'ı ve beraberindeki yeni heyeti daha kapsamlı bir inceleme için Tekirdağ'a göndermiştir. Dâhiliye Nezareti'nden, Tekirdağ Mutasarrıflığına "Gayet Müstacel" ibaresiyle, 21 Ağustos 1919'da gönderilen yazıda "Mütâreke hükümleri ile Rumlara ve Ermenilere ait işlerin tetkik ve ıslahı" için görevlendirilen Alvin Hadkinson ile Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürü İhsan Bey'in bölgeye hareket edecekleri belirtilmiştir. Ayrıca kendilerine gerekli yardımın yapılması ve kolaylığın gösterilmesi de ilgili makamlara emredilmiştir.⁴⁰

Cumhuriyet Arşivi'nde rastladığımız ve İhsan Bey'in imzasını taşıyan 30 Eylül 1919 tarihli raporda ilk olarak teftişle görevlendirilmiş olan Yüzbaşı Alvin Hadkinson'un vazifesi hakkında bilgiler verilmektedir. Buna göre teftiş heyetinin ilk vazifesi Mütâreke hükümleri ile Rumlara ve Ermenilere ait işlerin tetkik ve

³⁸ Polat, agm., s. 118.

³⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye, Kalemî Mahsus Müdüriyeti (DH. KMS.) 52/23, (9 Temmuz 1919); Mülkiye Müfettişinin ismi belgelerin birinde Fahri diğeri ise Fahrettin olarak verilmiştir.

⁴⁰(BOA), Dâhiliye, Şifre Kalemî (DH. ŞFR.) 102/209, (21 Ağustos 1919); bk. Ek 1.

ıslahı ile ilgilenmek, bu konularda daha önce yapılan tebligatların uygulanıp uygulanmadığını yerinde incelemektir. Ayrıca asayiş ve diğer bazı önemli konularda incelemeler yaparak ilgili makamlara gerekli tebligatlarda bulunmak ve Osmanlı Hükümeti'nin bu konulardaki bakış açısını tebliğ etmek de bu heyetin vazifeleri arasındadır.⁴¹

Yüzbaşı Hadkinson ve beraberindeki heyet, Çatalca, Silivri, Çorlu, Saray, Vize, Pınarhisar, Lüleburgaz, Babaeski ve Kırklareli de incelemeler yapmıştır. Heyet, İstanbul'dan hareket ettikten sonra ilk olarak Çatalca'da ve buraya bağlı Silivri kazasında incelemelerde bulunmuştur. Raporda bu iki bölgenin asayiş durumunun bir sükûn devresine girdiği belirtilmektedir.⁴²

Demiryolu hattının korumasının çoğunluğu yerli Rumlarından oluşan Yunan askerlerine verilmesinden sonra yapılan teşvikler sonucunda bölgedeki Hristiyan halk taşkınlıklarda bulunmuştur. Bununla birlikte artık Hristiyan halkta bir sakinlik ve itaat durumu gözlemlenmektedir. Aynı durum Yunan subayları ile din adamları için de geçerlidir. Hatta kısa bir süre önce yolda rastladıkları herhangi bir Müslümanı öldürüp hayvanlarını ve eşyalarını gasp etmeyi alışkanlık edinen Çanta ve Fener köylerinin Rum halkı karşılaştıkları bir iki benzer olaydan sonra Çatalca ve Silivri'deki Müslüman halkla anlaşmaya başlamışlardır. Öyle ki kısa bir süre öncesine kadar köyelerine jandarmayı bile kabul etmeyerek muhalefetlerini açıkça ortaya koyan bu köylerde asayiş tamamıyla sağlanmıştır.⁴³

Yüzbaşı Hadkinson ve beraberindeki heyetin yapmış olduğu incelemede Çatalca'da bazı gayrimüslim şüphelilerin sekiz dokuz aydan beri tutuklu oldukları görülmüştür. Buradaki hâkimlerin birçok defa değiştirilmesi İstinaf Mahkemesini yeter sayısı bakımından eksik bırakmıştır. Bu durum cinayete suçlanan tutukluların uzun süre tutuklu kalmalarına neden olmuştur. İhsan Bey, tevkifhanenin teftişi sırasında bu hususun Yüzbaşı Hadkinson'ın özellikle dikkatini çektiğini belirtmiştir. Hadkinson, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında

⁴¹ T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Heyet-i Teftişye (HT), 272-0-0-60/5-1-22, (30.08. 1919); bk. Ek 2-7.

⁴² BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁴³ BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919); İngiliz askerlerinin Çanta Köyü'nde yerlerini Yunan askerlerine bırakmasından sonra bölgedeki Yunan askeri varlığı artmış ve asayiş bozulmuştur. Yunan askerleri aynı zamanda Fener Köyü'ne gelerek Rum halkını hükümetin emirlerine uymama konusunda teşvik etmişlerdir. Askerler, Hristiyan köylerinde halkı galeyana getirmişlerdir. Rum halk bundan etkilenerek 17/18 Temmuz 1919 gecesi jandarma karakolunu muhasara etmiştir. Bk. Nagehan Ebru Cambaz, *İtilaf Devletlerinin Doğu Trakya'daki İşgal Uygulamaları (1918-1929)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 154-155; Çanta ve Fener Köyü'nde asayişin bozulmasına neden olan diğer olaylara dair bk. Cambaz, *agt.*, s. 113, 116, 119, 151-153.

kararlaştırıldığını iddia ettiği bir anlaşmaya göre cinayetle suçlanan ve tutukluluk süreleri beş ayı aşmış cinayet şüphelileriyle, üç ayı geçmiş daha hafif suçların şüphelilerinin tahliye edilmesi gerektiğini iddia etmiş ve bu konuda ısrarcı olmuştur. Ancak İhsan Bey'in, yakın zamanda adli heyetin yeter sayısına ulaşacağına ve bu tip gecikmelerin ortadan kaldırılacağına dair cevabı neticesinde ikna olmuştur.⁴⁴

İhsan Bey, raporda içeriği hakkında bilgi vermediği ancak Yüzbaşı Hadkinson'a harfiyen tercüme ederek takdim ettiğini söylediği bazı cetvellerden de bahsetmektedir. Buna göre Çatalca'nın asayışı ve genel durumu ile alınması gereken tedbirler hakkındaki muhtıra, Çatalca'daki tutuklu adedi, Yunanistan'a göç edenler ile dönenlerin miktarı, Rumlara şimdiye kadar yapılan yardımlar ve Mondros Mütârekesi'ni takiben idari olarak yapılan işler hakkındaki cetveller takdim edilmiştir. Çatalca Mutasarrıflığından verilen muhtıraya göre seçim defterleri Müslüman köylerinin çoğunluğundan gelmiştir. Ancak Rum köyleri tebliğe dair ilmühaberleri almış olmalarına rağmen seçmen defterlerini henüz göndermemişlerdir. Halk ile temas neticesinde livadan çıkarılacak mebus için henüz bir karar alınmadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte mevcut vaziyeti ve bunun gereklerini anlayan, bölge halkından ve muktedir bir mebusun seçileceğini de belirtmektedir.⁴⁵

Raporda, Silivri'deki mevcut durumun memnuniyet verici olduğu ifade edilmektedir. Bu kazaya bağlı olan Çanta ve Fener köylerinin Rum halkının, Müslümanlardan aman talebi ile kazanın genel vaziyetinde önemli bir değişim meydana gelmiştir. İhsan Bey'e göre, birçok kayıp vermiş olan Müslüman halk Rumların aman talebinin kabulünü mümkün görmemektedir. Ancak bu konudaki ısrarın Müslümanları, Rumlara karşı kusurlu göstereceği ve hükûmetin dışında bir mukabelede bulunmanın da memleketin selameti için uygun olmayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle kayıtsız şartsız bir anlaşma ile kazada asayişin teminine çalışılması yolunda nasihatler yapılmış ve Müslüman halkın Rumlarla anlaşmaları sağlanmıştır. Son iki ay zarfında meydana gelen olaylara ait cetvel ile 1919 yılına ait tahmini zirai hasılatı içeren cetvel Yüzbaşı Hadkinson'a takdim edilmiştir.⁴⁶

⁴⁴ *BCA*, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁴⁵ *BCA*, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919); Burada belirtilen seçim, 1919 yılında yapılan Meclis-i Mebusan seçimleridir. Seçim neticesinde Çatalca Livasından Hayrettin Bey mebus seçilmiştir. Bk. Bahar Bilgen, *Dönemin Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, s. 44.

⁴⁶ *BCA*, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

Rapora göre görünürde Edirne'deki yeni hududu korumakla görevlendirilmiş olan ancak gerçekte kasabalarda ikamet ederek halkı tahrik etmekle görevlendirilmiş bulunan Yunan askerlerinin idare merkezi yani tabur mevkiî olan Lüleburgaz geçen bir iki ay zarfında feci olaylara sahne olmuştu. Ancak bu olayların önü alınmıştır. Hristiyan halkta itaatkâr bir tavır görülmektedir. Ancak Yunan askerleri bazen bizzat bazen de yerli Rumlarla birlikte hayvan hırsızlığında bulunmaktadır. Bu nedenle herhangi bir şikâyet karşısında Yunan komutanı hırsızlık nedeniyle ortaya çıkan zararı karşılamak için tazminat ödemeye çalışmaktadır. İhsan Bey'e göre bunun amacı Müslüman halkı kendilerine bağlama isteğidir. Hatta Yunan kuvvetleriyle asayişin sağlanabileceği fikrini Müslüman halka telkin edebilmek için kısa bir süre önce kaymakama muhtelit yani Müslümanlardan ve Rumlardan karma devriye kurulması da teklif edilmiştir. Maalesef Çorlu Kaymakamı Fahri Bey'in ayrılmasından sonra makamına vekâlet eden zatın ihmali yüzünden Çorlu'da Osmanlı polisiyle Yunan devriyesi bir arada görev yapmaktadır. Babaeski'de ise gündüzleri bile Yunan devriyelerinin kasaba dâhilinde dolaştığı gözlemlenmiştir. İhsan Bey, kazanın asayiş ve genel durumu hakkındaki muhtıra, 1919 yılına ait tahmini hasılat cetveli, kazanın Müslüman ve Rum nüfusu ile Rumlardan Yunanistan'a göç edenlerin miktarını gösteren cetvel, genel nüfus cetveli ve komisyonlar vasıtasıyla iade olunan malların gerçek sayısını gösteren cetveli Yüzbaşı Hadkinson'a takdim etmiştir. Rapora göre Babaeski'nin genel vaziyetinde düzelme belirtileri görülmektedir.⁴⁷

İhsan Bey'e göre önemli bir nüfusa sahip olan ve Yunan askerlerinden aldıkları cesaretle her fırsatta dini hayallerini açığa vurmaktan çekinmeyen, hükûmetin kararlarını abartılı şekilde eleştirip hakir gören Çorlu'nun Hristiyan halkında genel bir pişmanlık görülmektedir. Bölgenin asayişinde ve genel durumunda bir huzur sağlanmışsa da metropolit vekilinin olay çıkarmak için Müslümanların yanında çalışan ve Metropolit hanenin emrine itaat etmeyen 15-16 yaşlarındaki kız ve erkek Rum hizmetçilerin Metropolit haneye teslim edilmeleri yönündeki talebi Yüzbaşı Hadkinson'un huzurunda bir tartışmaya neden olmuştur. Neticede Metropolite, Hristiyanların Müslümanların yanında hizmetçi olarak istihdam edilmemesini amaçladığı takdirde Müslümanların yanındaki bütün Hristiyanların yirmi dört saat içerisinde hizmetlerine son verilebileceği ancak ortaya çıkacak her türlü durumda sorumluluğun kendisine ait olacağı söylenmiştir. Bu durum karşısında Yüzbaşı Hadkinson müdahaleye mecbur kalarak metropolitin haksızlığını ve böyle bir talebin uygun olmadığını

⁴⁷ *BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).*

belirtmiştir. İhsan Bey, Yüzbaşı Hadkinson'un sefarete yazdığı raporda da bu hususu önemle belirttiğini zannetmektedir.⁴⁸

Raporda, Çorlu kazasının diğer işlerinde dikkate değer bir şey görülmediği belirtilmektedir. Memleketin içlerine nakil olunup geri dönen Rumlar ve Ermeniler köylerine yerleştirilmektedir. Tarlalar daha önce alınan karara uygun olarak taksim olunmaktadır. Yalnız bu sene nadasa bırakılmış olan mısır tarlaları ile bostanların bir sene müddetle Müslüman muhacirler ile Rum sahipleri arasında adaletli bir şekilde ekilmesi kararına itiraz edilmek istenilmiştir. Ancak bunun mahalli bir gelenek olduğu belirtilmiştir. Bu karar Yüzbaşı Hadkinson tarafından da kabul edilmiştir.⁴⁹

İhsan Bey, raporda Çorlu'da daha önce alınan bir karara aykırı harekette bulunduğunu da belirtmektedir. Buna göre daha önceki bir inceleme sırasında 270 koyununun gasp edildiğinden bahseden bir Rum'un vaktiyle Yunanistan'a göç etmiş olması nedeniyle idareten bir işlem yapılamamış ve mahkemeye müracaat etmesi gerektiği söylenmişti. İhsan Bey'in istihbaratına göre Yüzbaşı Hadkinson tarafları zorla barıştırarak bir Müslümanın iki üç bin lira zarar görmesine neden olmuştur. İhsan Bey, bu meseleyi Yüzbaşı Hadkinson ile münakaşa ettiğini ve sefareti de bu konuda haberdar edeceğini belirtmektedir. Ayrıca orada bulunduğu süre zarfında zarara uğrayan Müslümanın müracaat etmemesi nedeniyle meseleyi takibi bırakmaya mecbur kaldığını da ifade etmiştir. Kazanın harici işleri hakkında talep olunan malumat cetveli, karma komisyonlarca bakılan ve halledilen hususları gösteren cetvel ve Temmuz 1919'dan 15 Eylül 1919'a kadar kaza dâhilinde meydana gelen vukuatı gösteren cetveli Yüzbaşı Hadkinson'a takdim ettiğini de belirtmiştir. Raporda, seçim işlerinin usulüne uygun bir şekilde tamamlanacağı da ifade edilmiştir.⁵⁰

Babaeski'de, Yunan askerlerinin varlığı nedeniyle Hristiyan halkta bir şımarıklık görülmemektedir. Bu durumun nedeni Nikopulos isimindeki Yunan subayının diğer subaylardan farklı olarak mutedil bir tavır takınmasıdır. Bu tavır gerek askerler gerekse de yerli Rum halkı tarafından önemli bir olayın meydana getirilmesini önlemektedir. Ancak raporun kaleme alınmasından bir buçuk ay önce Kara Halil köyünün Hristiyan halkı Edirne'nin Yunanistan'a ilhakının kolaylaşması, Müslümanların katledilmesi ve eşyalarının yağmalanması maksadıyla bir çete kurmuştur. Babaeski'deki Yunan kumandanının emriyle kurulmuş olan bu çetenin lideri Pehlivan Hristo'dur. Hristo ve arkadaşları hakkında Havsa Müstantıklığı tarafından yapılan incelemede Yunan

⁴⁸ BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁴⁹ BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁵⁰ BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

kumandanlığı tarafından bu köydeki Hristiyan ahaliye silah ve askeri elbise dağıtıldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle köydeki Hristiyan vatandaşların ellerindeki silahların toplanması Havsa Müdde-i Umumiliğinin, 10 Temmuz 1919 tarihli yazısıyla bildirilmiştir. Müstantik efendi bölgeye giderek gerekli aramaları yapmak istemişse de köy halkının nüfusça kalabalık olması, isyan halinde bulunmaları ve her türlü eyleme girişebilecekleri göz önüne alınarak onlardan üstün bir kuvvetin gönderilmesi talep edilmiştir. Bunun üzerine Kara Halil köyünde büyük bir kuvvetle araştırma yapılmış ancak silah ve diğer malzemeler bulunamamıştır. Bu konuda tahkikatla görevlendirilmiş olan Yüzbaşı Hadkinson'a gerekli açıklama yapılmış ve uygulamadaki zaruret kabul ettirilmiştir. Ancak adli ve idari memurların vazifelerinde duygularıyla hareket ederek gereksiz uygulamalarla halkı ve işgal kuvvetleri temsilcilerini kırmaları, Osmanlı Devleti hakkında olumsuz bir kanaatin oluşmasına sebebiyet vermeleri de uygun görülmemektedir. Benzer bir durumda lüzum görülmedikçe önemli bir sonuç doğurması muhtemel olan bu gibi hareketlerden kaçınılması ilgili makamlara tavsiye olunmuştur. Bununla birlikte İhsan Bey, Havsa'ya gidildiğinde müstantiki böyle bir karara sevk eden nedenlerin de incelenerek neticesinin ayrıca arz edileceğini de ifade etmiştir.⁵¹

Saray kazasında, Rumlarla ilgili hiçbir işlem yapılmamıştır. Ancak Çorlu ile Vize arasında bulunması ve bu dönemde Midye ve çevresinde bazı Laz çetelerinin tecavüzlerinden bahsedilmesi nedeniyle bir gün burada kalınmıştır. Görülen lüzum üzerine Tekirdağ mutasarrıfı da heyete katılarak Sultanbahçe köyüne kadar gidilmiş ve bu bilginin yalan haberden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Bu haberi veren Rum şahsın, Laz çeteleri nedeniyle birçok Hristiyan'ın katledildiği şeklindeki iftiraları bu bölgede hiçbir zaman Rumların sakin olmadığını anlaşılması üzerine önemini kaybetmiştir. Bu olay benzer iftiraların sebepleri hakkında Yüzbaşı Hadkinson'a da iyi bir fikir vermiştir.⁵²

Raporda, Vize kazasının asayişinin çok iyi olduğu belirtilmektedir. Kaymakam Sadettin Bey'in değiştirilmesi bazı hususlarda olumlu tesirlerde bulunmuşsa da yeni kaymakama öğütler verilerek işlerin kısa bir sürede yoluna konulması tavsiye edilmiştir. Bölgedeki seçim işleri doğal mecrasında cereyan etmektedir. İhsan Bey, Yunanistan'a firar ve göç edip geri dönen Rumlarla, komisyonların genel muamelelerine dair cetveli, kazanın genel nüfus cetvelini,

⁵¹ BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919); Raporda adı geçen Pehlivan Hristo ve çetesinin işledikleri suçlara dair farklı bir kaynaktan da bilgiler bulunmaktadır. Buna göre 13 Temmuz 1919'da Babaeski'de Pehlivan Hristo, Bakkal Yorgi, Çoban Yovan ve eski nahiye müdürünün oğlu Tanaş bir Yunan müfrezesiyle Yola Geldi Köyü'nden Hüseyin Ağa'nın çiftliğini geceleyin basarak Hüseyin Ağa'yı darp etmişlerdir. Ayrıca 300 lira nakit parasını, mücevherlerini ve diğer kıymetli eşyasını gasp etmişlerdir. Bk. *Şarkî Trakya'da Yunan Mevzalımi*, s. 47.

⁵² BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

1919 yılına ait tahmini mahsul cetvelini ve son aya ait vukuat cetveli ile kazanın asayiş durumu hakkındaki muhtırayı Yüzbaşı Hadkinson'a takdim ettiğini de belirtmektedir.⁵³

İhsan Bey, raporunu tamamlamadan önce incelemeleri neticesinde önemli gördüğü ve Yüzbaşı Hadkinson'a da izah ettiği bazı noktalara dikkat çekmiştir. Bunlardan birincisi hattın korunması ile görevlendirilmiş olan Yunan askerlerinin hattan ziyade kasabalarda ikamet ederek bir taraftan halkı tahrik etmeleri, diğer taraftan ise kasabalarda devriyeler tesis ederek bazı yerlerde Osmanlı devriyesiyle birlikte görev yapmalarındır. Yunan askerlerinin hükümet işlerine ve mahalli güvenliğe müdahale etmeleri Hristiyan halkta düşünce değişikliklerinin meydana gelmesine yol açmaktadır. Yunanlılar kendi adlarına bundan istifade etmeye çalışmışlar ve başarılı da olmuşlardır. İhsan Bey, Çorlu'da bulunduğu sürede Osmanlı devriyesi ile Yunan devriyesinin birlikte çalışmasını hükümetin hâkimiyetine tamamen aykırı gördüğünü ancak bu kasabada Yunan askerlerinin uzun süredir yaptıkları fenalıkları⁵⁴ göz önüne alarak ortak devriye meselesinin bu durumdan kaynaklanmış olabileceğini belirtmektedir. Yunan askerlerinin görev alanlarını bütün köy ve kasabalara kadar genişletmeleri hükümetin hâkimiyetine vurulmuş bir darbedir. İhsan Bey ayrıca Yunanlıların, Osmanlı hükümetinin ılımlı siyaseti ile tesis edilmiş olan sükûn vaziyetini kendi iktidarlarının eseri gibi göstererek bu sayede hükümet işlerini idare etme kabiliyetine sahip olduklarını halka göstermeyi amaçladıklarından da şüphe etmemektedir. Ona göre sarsılmaz bir bağ ile saltanat makamına bağlı olan Müslüman halk nezdinde bu gibi propagandaların etkisi bulunmamaktadır. Ancak hükümetin hâkimiyetine yapılan saldırı nedeniyle Müslüman halkta ve Osmanlı memurlarında bir hoşnutsuzluk görülmüştür. Bundan dolayı Mütâreke komisyonunun bu hususu dikkate alması

⁵³ B.C.A, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁵⁴ Örneğin 2 Temmuz 1919'a ticaret için Çorlu'ya gidip David Efendi'nin evinde misafir olarak kalan Celeb Ahmet Ağa, 5 Temmuz 1919 günü akşamüzeri saat sekizde David Efendi'nin oğluyla evlerine dönerlerken Yunan askerleri tarafından darp edilmişler ve işkenceye maruz kalmışlardır. Çorlu'nun, Çukur Çengel Köyü'nden İslam Ağa, Kavağı Ayazma çayırında ot biçerken Yunanlılar tarafından darp edilmiştir. Ayrıca parası ve eşyaları da gasp edilmiştir. Yunan askerlerinin ellerinden kurtulmak umuduyla kaçan İslam Ağa'nın arkasından iki bomba atılmışsa da öldürülememiştir. Bk. *Şarkî Trakya'da Yunan Mezalimi*, s. 32; 23 Temmuz 1919'da ise Çorlu'nun Müsellim Çiftliğine Yunan askeri kıyafetlerini giymiş ve Yunan mavzer silahları taşıyan sekiz şahıs gelmiştir. Bunlar üç haneden ibaret olan çiftliğin sakinlerinden Haydar, Veysel ve Mustafa'yı darp ettikleri gibi silah arama bahanesiyle Haydar'ın hanesinden on dört lira nakit para, dört altın lira ve seksen kuruş gümüş parayı da gasp etmişlerdir. Askerlerin konuşma tarzına bakılarak o civardan veya Çerkezköy'de bulunan Yunan askerlerinden oldukları anlaşılmıştır. Durum Çorlu'daki İngiliz askeri temsilciliğine bildirilmiştir. Askeri temsilci tarafından not edilerek Yunan zabiti nezdinde teşebbüste bulunulacağı bildirilmiştir; bk. B.O.A, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi (DH. EUM. AYŞ.) 26/54, (7 Ağustos 1919).

ve Yunan askerlerinin vazifesinin yeni hududun muhafazası ile sınırlı tutulması gerekmektedir.⁵⁵

İkincisi ise genel vaziyette özellikle de Hristiyan halkın hareketlerinde meydana gelen değişimden gerçek anlamda yararlanılamaması, aksi hareketlerde bulunulması ve muamelelerin her yerde aynı olmamasıdır. Çatalca Mutasarrıflığının muhtırasında da belirtildiği üzere bu livadaki Hristiyan halk ile onları idare eden din adamlarında ve Çatalca'da ikamet eden Yunan askerlerinde daha önceki taşkınlıklara nispeten bir sükûnet ve itaat havası bulunmaktadır. Ancak buna rağmen Müslüman halkın şimdiye kadar maruz kaldıkları zülüm ve haksızlıklardan etkilenmiş olan memurlar en başarılı davranışları olan ihtiyat ve itidalden ayrılarak, hislerine mağlup olmakta ve bu sükûn vaziyetini bozabilecek uygulamalara başvurumaktadırlar. Çorlu ve Babaeski gibi yerlerde lüzumsuz sebeplerle ve büyük kuvvetlerle köyleri basmak, aramalar yapmak gibi faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Münferiden yapılan bu gibi işler her tarafta farklı anlaşılmaktadır. Gerçi başarıyla sonuçlanan bir teşebbüsten elde edilen fayda son derece önemliyse de bu gibi hareketler, devlet işlerini yakından tetkik etme fırsatını elde eden İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca tahrik ve teşvikleri neticesiz kalmış olan bazı mahfillerin zararlı emellerine de hizmet etmektedir. Bundan başka bu gibi hareketler herhangi bir tahrik ve fiili mukavemet karşısında hiç yoktan büyük bir olayın meydana gelmesine de sebebiyet verebilir. Bunun zararlarının telafisi mümkün olmayan bir durumu ortaya çıkaracağından da şüphe yoktur. Bu nedenle hükümetin basiretli ve itidalli siyaseti neticesinde ortaya çıkan genel iyileşmeyi muhafaza etmek için lüzum görülmedikçe bu gibi haddini aşan ve zararlı sonuçlar çıkarması muhtemel olan hareketlerden sakınılmasının bir genelge ile vilayetlere tebliğ edilmesinin uygun olacağı kanaatindeyim.⁵⁶

Üçüncüsü ve en önemlisi ise seçimler konusunda bir lakaytlığa şahit olunmasıdır. Bununla birlikte Çatalca ve Edirne'deki Müslüman halk memleketlerinin geleceğinin mevzu bahis olduğu böyle bir zamanda istisnai bir dayanışma ve Osmanlı hükümetine karşı azami bir bağlılık içerisindeydi. Seçim işlerinin meydana geliş şeklini incelemek için her yerdeki Müslümanlarla temas ederek önemli izlenimler elde ettim. Yunanlıların harekâtından, Rumların yer yer taşkınlıklarından ve bazı bölgelerdeki memurların Hristiyanların lehine olabilecek zararlı hareketlerinden ötürü Müslüman halk üzüntülü olmakla birlikte her zamankinden ziyade birlik içerisinde bulunmaktadır. Özellikle yoğun bir Rum mevcudiyeti karşısında Müslümanları dağılmaktan kurtarmak gerektiği düşünölmektedir. Kırklareli kaza ve livalarında halkın düşüncelerine nazaran

⁵⁵ *BCA*, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

⁵⁶ *BCA*, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919).

eski Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey ile uzun süre Mısır'da bulunmuş olan Vizeli Hafız Rıza ve Kırklareli Müftüsü Bahattin Efendilere oy verecekleri ve buradan iki mebus çıkarılacağı anlaşılmaktadır.⁵⁷

Sonuç

Yüzbaşı Hadkinson ve beraberindeki heyetin teftiş gezisi İhsan Bey tarafından rapor haline getirilmiştir. İncelediğimiz raporda İhsan Bey'in teftiş edilen yerlerde Osmanlı Hükûmetinin ve Müslüman halkın hukukunu korumak adına hassas bir tavır takındığı görülmektedir. 30 Eylül 1919 tarihli raporun hazırlanmasından önce teftiş edilen coğrafyada gerek Yunan askerlerinin gerekse de onlardan cesaret alan Rum çetelerinin birçok insanlık suçu işlediği farklı arşiv belgelerinden ve eserlerden anlaşılmaktadır. Ancak ilginçtir ki heyetin teftişi sırasında gidilen kazaların tamamında asayiş yerindedir. Huzur ve sükûn ortamı mevcuttur. İhsan Bey, raporunda bunun Osmanlı Hükûmetinin ılımlı siyasetiyle temin edildiğini belirtmektedir. Ancak kanaatimiz Yunan askerleri ile Rum çetelerinin heyetin bölgede bulunduğu süreçte bilerek bir taşkınlıkta bulunmadıkları yönündedir. Tabii bu durumda Müslüman halkın Rumlara gösterdiği bazı mukabil davranışlar da etkili olmuş olabilir.

İhsan Bey, Silivri gibi birçok facianın yaşandığı yerlerde Müslüman halka nasihatlerde bulunarak Rumlara anlaşmalarına zemin hazırlamıştır. Hükûmetin otoritesinin dışında Rumlara mukabelede bulunulmasının uygun olmadığını ifade etmiştir. Onun bu tavrının Mondros Mütârekesi'ne dayandırılabilir bir müdahalenin önüne geçme isteğinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. İhsan Bey, Müslümanlara yapılan zulümler nedeniyle bazı memurların münferiden aşırı davranışlarda bulunmalarını da eleştirerek bunlardan kaçınılmasını tavsiye etmiştir. Hatta daha genel bir çözüm önerisini de ortaya koymuş ve hükûmetin bu konuda vilayetlere gönderilmek üzere bir genelge hazırlamasının uygun olacağını belirtmiştir. Bize göre teftiş raporunun ortaya çıkardığı önemli bir sonuç Saray kazasındaki olayda görüldüğü gibi Rumlar tarafından ortaya atılan bazı iftiraların bizzat bölgede yapılan tetkik neticesinde çürütülmesidir. İhsan Bey, bu olayın Yüzbaşı Hadkinson'a benzer diğer iddia ve iftiralara dair fikir verdiğini de belirtmektedir.

Bölge halkının Osmanlı Devleti'ne karşı olan bağlılığı ile beraberlik içerisinde bulunduğunun raporda belirtilmesi de işgal altındaki bölgenin ruh halini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak seçim işlerindeki lakaytlık gibi olumsuzluklar da İhsan Bey tarafından belirtmiştir. Metropolit vekilinin olay çıkarmak adına ortaya attığı Rum hizmetçilerin Müslümanların yanında

⁵⁷ *BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, (30.08.1919)*; Seçim neticesinde Kırklareli Livasından, Hürriyet ve İtilaf Fırkası Reisi Mehmet Bahattin Efendi ile eski Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey mebus seçilmiştir. Bk. Bilgen, *agt.*, s. 43.

çalışmasının önlenmesi yönündeki talebine ise “gerçekleştirilebilir ancak sorumluluk kabul edilmez” şeklindeki bir tavırla bize göre doğru bir çözüm üretmiştir.

İhsan Bey’in raporunun son kısmındaki bazı tespitleri de dikkate şayandır. Bunlar arasında Yunan askerlerinin vazifelerinin yeni hududu muhafaza ile sınırlandırılması, köy ve kasabalarda ikamet etmemeleri, ortak devriye uygulamasının zararları, Yunan askerinin hükümet işlerine karışmalarının önlenmesi, Hristiyan halkın hareketlerinde meydana gelen değişimden yararlanılamaması ve muamelelerin her yerde aynı olmamasıdır. İhsan Bey ayrıca Yunan askerlerinin bölgedeki Rumları tahrik ettiklerini de vurgulamaktadır.

İncelenen raporda dikkat çeken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki satır arasında Yüzbaşı Hadkinson’un da sefarete takdim etmek üzere bir rapor yazdığıdır. Gerek Osmanlı gerekse de Cumhuriyet Arşivinde yaptığımız taramalarda Yüzbaşı Hadkinson tarafından kaleme alınmış bir rapora rastlayamadık. Ancak Şarkî Trakya’da Yunan Mezalimi isimli eserde raporun hazırlanmasından kısa bir süre önce Yunan askerlerinin ve Rum çetelerinin işledikleri suçlara dair bazı bilgilerin Yüzbaşı Hadkinson’un raporundan alındığı belirtilmektedir. Yüzbaşı Hadkinson’un hazırlamış olduğu raporun hem gözlemlerine hem de İhsan Bey’den aldığı bilgilere dayandığını düşünmekteyiz. Dikkatimizi çeken ikinci husus İhsan Bey’in, raporunda ziyaret edilen yerlere dair çeşitli cetvelleri Yüzbaşı Hadkinson’a takdim ettiğini belirtmesidir. Sadece ismen zikredilen ve içerikleri hakkında bilgi verilmeyen bu cetveller incelediğimiz rapor metninde olsaydı Doğu Trakya’nın mevcut durumuna dair daha kapsamlı bir inceleme yapılabilirdi.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara Heyet-i Teftişiyeye (HT),

272-0-0-60/5-1-22, (30.08. 1919).

T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul Dâhiliye, Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH. KMS.)

52/23, (9 Temmuz 1919).

Dâhiliye, Şifre Kalemi (DH. ŞFR.)

102/209, (21 Ağustos 1919).

Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi (DH. EUM. AYŞ.)

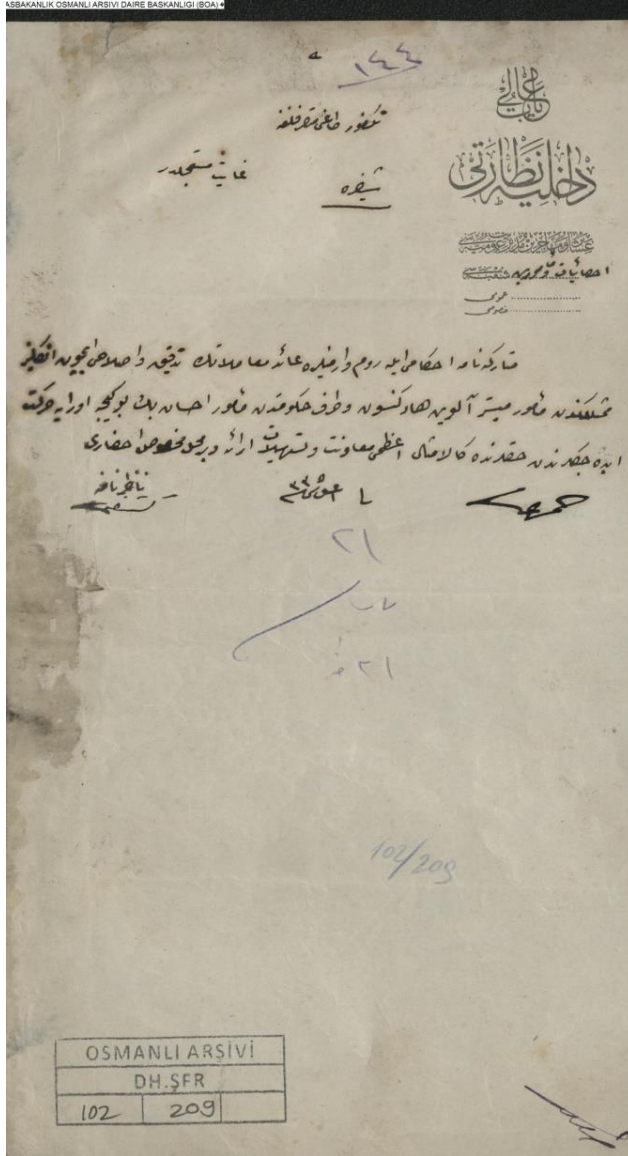
26/54, (7 Ağustos 1919).

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- AKIN Veysi (1996) *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara.
- (2021) Trakya Kongreleri ve Trakya-Paşaeli Müdafaa'a-i Hukuk Cemiyeti'nde Gerçekleşen Yapısal Değişiklikler, *Milli Mücadele'nin 100. Yılı Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçışı ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu, 24-26 Nisan 2019 Erzurum*, Yay. Haz. Murat SAYGIN, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 923-955.
- BAYKARA Tuncer (1985) *Milli Mücadele (1918-1923)* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- BIYIKLIOĞLU Tefik (1992) *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BİLGİN Bahar (2011) *Dönemin Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- BOZKURT Abdurrahman (2019) Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri (1920), *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology, Milli Mücadele Özel Sayısı*, 29, s. 25-46.
- CAMBAZ Nagehan Ebru (2018) *İtilaf Devletlerinin Doğu Trakya'daki İşgal Uygulamaları (1918-1929)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÇAVDAR Necati (2016) *Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tefik Paşa*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- ÇOKONA Ari (2016) *20. Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- DUMONT Paul (1994) *Mustafa Kemal*, Çev. Zeki ÇELİKKOL, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ERDEM Nilüfer (2010) *Yunan Taribçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul.
- GÜLER Ali (1988) *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜNER Zekâi (1998) *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- (1999) *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu, Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- HALAÇOĞLU Yusuf - EREN Halit (1992) Batı Trakya, *Türkiye Diyanet Vakefi İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul, s. 144-147.
- KAMİL İbrahim (2017) Bulgaristan Diplomatik Belgelerine Göre Trakya'da Milli Mücadele ve Türk-Bulgar İlişkileri (1919-1922), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 35, s. 85-119.
- KELEŞ Zülal (2003) İstiklâl Savaşı'nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 57, s. 1017-1042.
- KİTSİKİS Dimitri (ty) *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul.
- MERT Özgür (2016) İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 58, s. 123-176.
- ÖKSÜZ Hikmet (2016) *Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri*, Serander Yayınları, Trabzon.
- POLAT Hasan Ali (2019) Millî Mücadele'yi Başlamadan Engellemeye Yönelik Bir Teşebbüs: İtilaf Devletleri'nin Mütâreke Hükümleri Uygulamasını Tetkik İçin Anadolu'ya Gönderdikleri Subaylar, *TYB AKADEMİ*, Yıl 9, Sayı 27, s. 107-127.
- ŞAHİN, Muhammet (1992) *Milli Mücadele Doğu Trakya*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Şarkî Trakya'da Yunan Mezalimi, Trakya Cemiyeti Neşriyatından, 26 Temmuz 1338.
- TAĞMAT Çağla D. (2023) Yunanistan'ın Doğu Trakya'dan Çekiliş ve Mübadele Görüşmelerine Etkisi (1922-1923), *Tarih Tetkikleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 22-30.
- TÖRELİ Türkmen (2012) Trakya'nın İşgali ve Yunan Mezalimi (1919-1922), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 31, Sayı 51, s. 237-252.

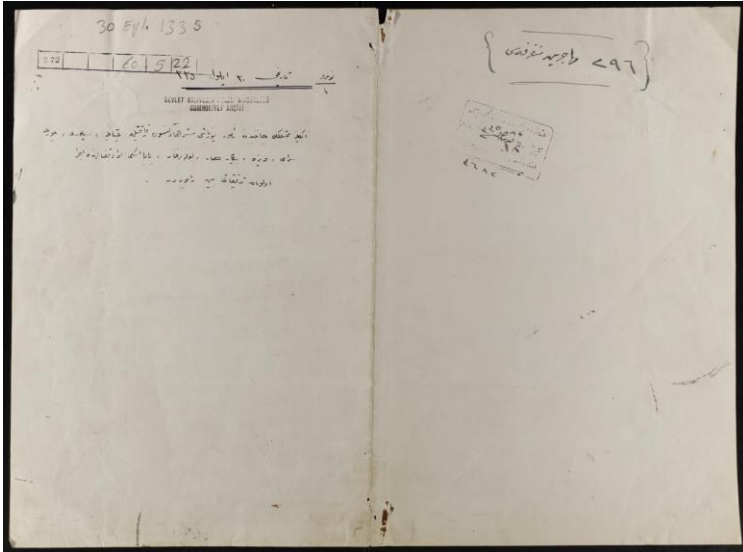
Ekler

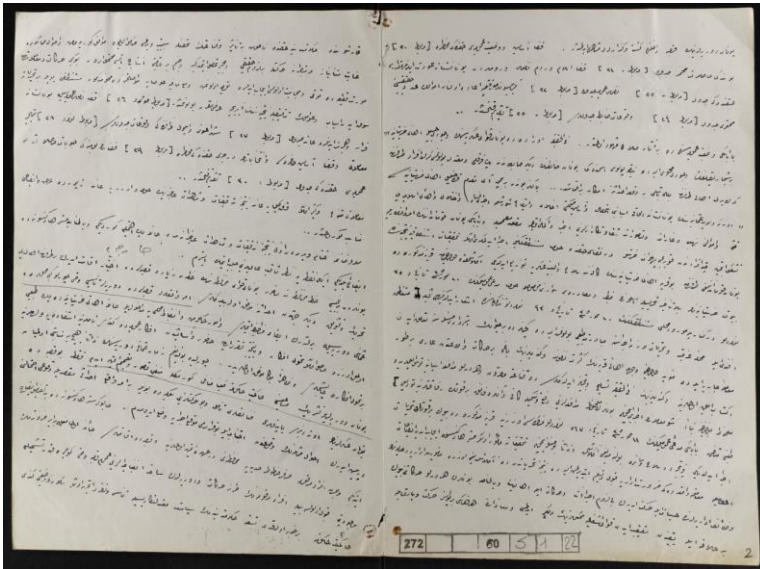
Ek 1- İngiliz temsilcisi Yüzbaşı Alvin Hadkinson ve Osmanlı Hükümeti tarafından görevlendirilen İhsan Bey'e kolaylık gösterilmesine dair Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesinden Tekirdağ (Tekirdağ) Mutasarrıflığına çekilen telgraf. (BOA, DH. ŞFR. 102/209, 21 Ağustos 1919).

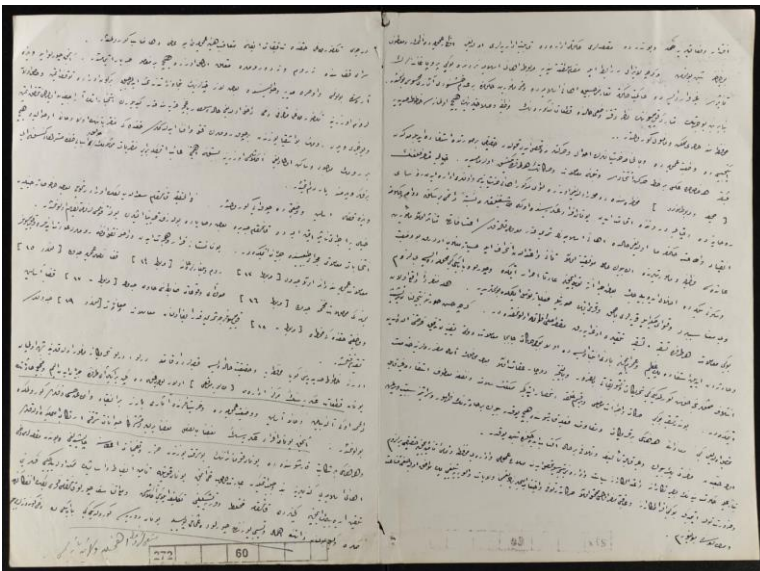
Ek 2- İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson ve beraberindeki heyetin teftişine dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919).

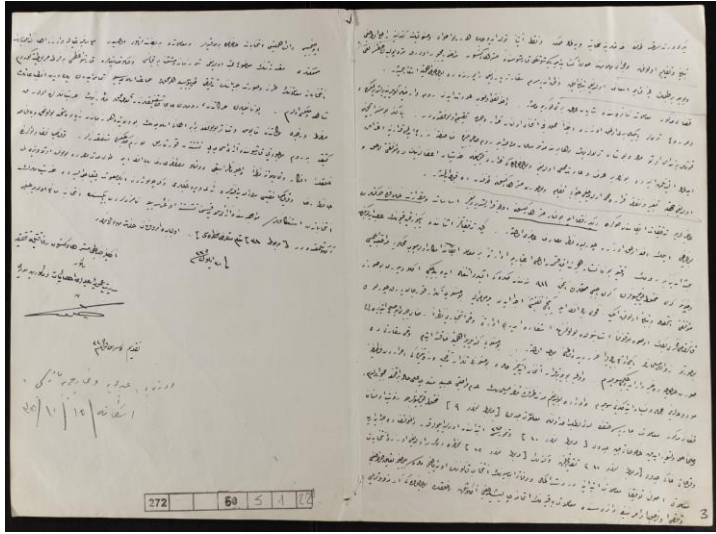
Ek 3- İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson refakatinde Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi, Ihsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürlüğünün yaptığı teftişine dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919).

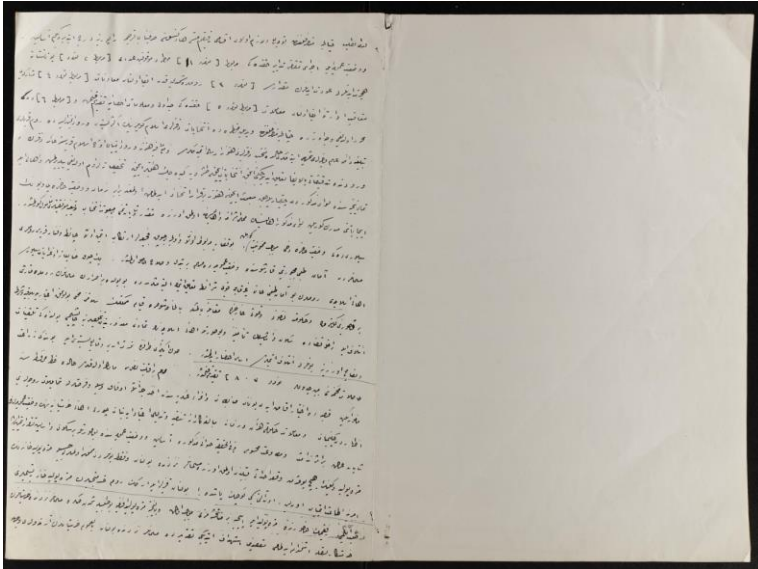
Ek 4: İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson refakatinde Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi, İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürlüğünün yaptığı teftişe dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919).

Ek 5: İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson refakatinde Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi, İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürlüğünün yaptığı teftişe dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919).

Ek 6: İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson refakatinde Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi, İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürlüğünün yaptığı teftişe dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919).

Ek 7: İngiliz temsilciliği tarafından görevlendirilen Yüzbaşı Alvin Hadkinson refakatinde Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi, İhsaiyat ve Memurin Şubesi Müdürlüğünün yaptığı teftişe dair rapor. (BCA, HT, 272-0-0-60/5-1-22, 30.08.1919)